

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Opettajiin oppilaiden taholta kohdistuva väkivalta

Sjöblom, Rikhard

2015 Leppävaara

Laurea-ammattikorkeakoulu
Leppävaara

Opettajiin oppilaiden taholta kohdistuva väkivalta

Rikhard Sjöblom
Turvallisuusalan ko.
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2015

Sisällys

1	Opinnäytetyöni lähtökohdat	4
1.1	Opettajien kokema väkivalta Suomessa.....	4
1.2	Eriyisopettajat väkivallan kohteena	5
1.3	Oma kiinnostukseni aiheeseen	7
2	Olemassa oleva yleinen ohjeistus väkivaltilanteisiin.....	8
3	Kohdekoulun omat ohjeet	8
4	Kohteen esittely.....	9
5	Kyselytutkimuksen tekeminen	10
5.1	Kyselytutkimukseni suunnittelu.....	11
5.2	Kyselytutkimuksen menetelmiä.....	12
5.3	Kyselyaineiston analysointi	12
6	Kyselyn tulosten analysointi.....	14
6.1	Vastajat	14
6.2	Väkivallan muodot ja yleisyys.....	15
6.3	Haittavaikutukset	16
7	Toimenpiteet	17
8	Yhteenveto	17
	Liitteet	19
	Lähteet:	22

1 Opinnäytetyöni lähtökohdat

Viime aikoina mediassa on ollut paljon esillä se, miten opettajien työssään kokema väkivalta on lisääntynyt. Monet eri tahot, muun muassa Opettajien ammattijärjestö ja Helsingin kaupunki, ovat tehneet asiaan liittyen tutkimuksia. Opinnäytetyöni on tästä syystä ajankohtainen. Ajankohtaisuuden lisäksi opettajien työssään kokema väkivalta tuntui minusta muutenkin kiinnostavalta ja tärkeältä tutkimuskohteelta.

1.1 Opettajien kokema väkivalta Suomessa

Opettajien työssään kokemaa väkivaltaa on tutkittu Suomessa paljon viime aikoina. Esimerkiksi vuonna 2008 oikeuspoliittinen tutkimuslaitos teki aiheeseen liittyvän laajan tutkimuksen. Sen perusteella selvisi, että uransa aikana väkivallan uhkaa oppilaan taholta oli kokenut yksi neljästä opettajasta ja väkivaltaa yksi kymmenestä. Kouluneen lukukauden aikana väkivallan uhkaa kokeneita oli seitsemän prosenttia ja fyysisistä väkivaltaa kokeneita neljä prosenttia. Fyysinen väkivalta liittyi tyypillisesti tilanteisiin, joissa oppilas ei halunnut toimia opettajan ohjeiden mukaan, esimerkiksi niin, että oppilas yritti opettajan vastustuksesta huolimatta poistua luokasta. Oppilas saattoi myös vastata opettajan moitteisiin tai käytöksestä huomauttamiseen väkivaltaisesti. Tyypillistä oli myös se, että väkivaltaa kohdistui opettajiin tilanteissa, joissa opettaja oli mennyt rahoittamaan oppilaiden keskinäistä kiistaa tai rauhoittamaan muuten aggressiivisesti käyttäytyvää oppilasta.

Tutkimuksessa selviää myös, että väkivallan kohteeksi joutuminen on suurin piirtein yhtä yleistä sekä mies- että naisopettajille. Naisopettajat olivat kokeneet jonkin verran enemmän loukkaavaa käyttäytymistä oppilaiden taholta sekä seksuaalista häirintää, kun taas miesopettajiin kohdistui hieman enemmän väkivaltaa ja sen uhkaa. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2008)

Eri opettajaryhmillä on suurempi riski joutua väkivallan kohteeksi kuin toisilla. Karkeasti voidaan todeta, että riskiä väkivallan tai sen uhan kohteeksi joutumiselle nostavat seuraavat ominaisuudet: opettajan nuori ikä, miessukupuoli sekä asema erityisopettajana. Nuoret opettajat, miesopettajat ja erityisopettajat joutuvat siis todennäköisesti oppilaiden väkivallan kohteeksi silloinkin kun puutumisalttius koulussa tapahtuviin häiriötilanteisiin on vakioitu. Voimakkain väkivallan kohteeksi joutumisen

riskiä selittänyt tekijä oli erityisopettajana toimiminen. Erityisopettajilla oli noin kolminkertainen riski verrattuna muihin opettajiin joutua oppilaiden väkivallan tai sen uhan kohteeksi. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2008)

Tutkimusten lisäksi opettajiin kohdistuvasta väkivallasta on tehty erilaisia työhyvinvointiin ja työsuojelutoimintaan liittyviä selvityksiä. Esimerkiksi työhyvinvoinnin toimintaohjelman 2010-2013 toteutumista on selvitetty eri virastoissa ja liikelaitoksissa. Lisäksi työsuojelutoiminnan tilaa selvitettiin Helsingin kaupungilla 2012. Näitä tietoja hyödynnetään työsuojelutoiminnan kehittämisessä. Kehittäminen on näkynyt esimerkiksi lisääntyneenä henkilökunnan kouluttamisena sekä väkivalta- ja turvallisuusohjeistuksien parantamisena. Myös väkivaltaan liittyvien selvityksien tekeminen kouluissa on lisääntynyt. Opinnäytetyötäni voidaan pitää yhtenä tällaisena pienimuotoisena selvityksenä. (Helsingin kaupunki, 2012)

Edellä esitettyjen selvitysten perusteella oppilaiden opettajiin kohdistama häirintä ja väkivalta ovat varsin yleisiä. Erityisesti sitä esiintyy yläasteella, mutta yhä enenevässä määrin myös muut opettajat joutuvat työssään kokemaan väkivaltaa. Samaan aikaan kun opettajiin kohdistuva loukkaava käytös ja muu häirintä näyttävät vähentyneen niin heihin kohdistuva väkivalta näyttää sitä vastoin lisääntyneen. Muutos on kohdentunut enemmän mies- kuin naisopettajiin. Selvitysten tulokset riskiryhmistä vastaavat tutkimuksien tuloksia. Myös selvitysten perusteella väkivallan tai sen uhan kohteeksi joutumisen riskiä lisäävät opettajan nuori ikä, miessukupuoli sekä työskentely erityisopettajana. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2008)

1.2 Erityisopettajat väkivallan kohteena

Tehtyjen tutkimusten mukaan erityisopettajat joutuvat kokemaan työssään muita virkaveljiään enemmän väkivaltaa. Erityisopettajista lähes joka kolmatta lyödään tai potkitaan työssään joka vuosi, osaa jopa viikoittain tai päivittäin. Useampi kuin joka toinen heistä joutuu riehumistilanteeseen. Väkivallan kokemisesta töissä on paljon haittaa. Siksi niihin tulee suhtautua vakavasti ja pyrkiä ennalta ehkäisemään niiden syntyminen. (HS Digilehti 7.11, 2014)

"Väkivaltatilanteet ovat usein arvaamattomia ja ne voivat johtaa työntekijän vahingoittumiseen tai aiheuttaa suurta stressiä. Työnantajien pitäisi varautua uhkatilanteisiin jo töiden suunnittelussa ja kouluttamalla riskiammateissa olevia". (Jussi Vahtera)

Ohjeiden mukaan erityisopettajiin kohdistuvasta väkivallasta pitäisi tehdä ilmoitus. Näin ei kuitenkaan valitettavasti läheskään aina tapahdu. Se on itse asiassa hämmästyttävän harvinaista. Kirjaamiskäytännöt riippuvat paljon siitä, missä kunnassa opettaja opettaa. Vertailtaessa lukuja kolmen pääkaupunkiseudun kaupungin kesken havaitaan, että Espoolla on huomattavasti suuremmat väkivaltaluvut kuin Helsingillä ja Vantaalla. Tämä tuskin johtuu siitä, että Espoossa opettajiin kohdistuu sen enempää väkivaltaa kuin kahdessa muussakaan kaupungissa. Syynä tähän on todennäköisesti se, että Espoossa on käytössä yksinkertainen ilmoituskaavake, joka on helppo täyttää ja palauttaa. Eri kouluissa on myös erilaisia käytänteitä.

Tilastoja kokonaisuutta arvioitaessa on hyvä ottaa huomioon myös se, että erityisopettajiin kohdistuva väkivalta ei koske kaikkia erityisopettajaryhmiä. Selvitysten perusteella on erittäin harvinaista, että oppilas olisi käynyt kiinni laaja-alaiseen erityisopettajaan. Yksi tilastoihin vaikuttava tekijä on se, että kaikki opettajat eivät kehtaa kirjata itseensä kohdistunutta väkivaltatilannetta, vaikka pitäisi. Moni on asiasta täysin hiljaa. Syitä kirjaamatta jättämiseen voi olla monia. Voi olla, että opettaja pitää itseään epäonnistuneena opettajana, kun oppilas käy kiinni. (HS Digilehti 7.11, 2014)

Koulunkäyntiavustajat ovat toinen ryhmä, jotka joutuvat aina silloin tällöin väkivaltatilanteisiin oppilaiden kanssa. Yksi syy siihen on, että koulunkäyntiavustaja on työssään hyvin lähellä oppilastaan. Tavallinen luokan- tai aineenopettaja sen sijaan joutuu harvoin väkivallan uhriksi. Yhtenä tärkeänä syynä erityisopettajien ja koulunkäyntiavustajien ja tavallisten luokan- ja aineenopettajien väliseen eroon on oppilasaines. Tavalliset oppilaat uskovat paremmin opettajan sanaa ja hallitsevat tunteensa paremmin. (HS Digilehti 7.11, 2014)

Kuten todettua opettajiin kohdistuva väkivalta näyttää parin viime vuoden aikana lisääntyneen etenkin ala-asteella ja luokissa, joissa on erityisoppilaita. Tammi-helmikuussa 2014 tehdyn tutkimuksen mukaan Helsingissä on noin joka viides erityisopettaja joutunut väkivallan kohteeksi ja ala-asteen opettajista noin joka kymmenes. Opetusvirastoon on vuositasolla tullut asiasta seitsemisenkymmentä ilmoitusta. Ilmoi-

tusten mukainen määrä on kaukana väkivaltatapauksen todellisesta määrästä. (Kaleva 12.12)

Opettajaan kohdistuvassa väkivallassa on tavallisesti kyse tilanteesta, jossa opettaja tai koulun muu työntekijä menee selvittämään oppilaiden välistä rajua riitaa. Toinen yleinen syy väkivaltaan erityisesti erityisluokissa on se, että jokin opettajan sanoma tai tekemä asia ei miellytä oppilasta. (Kaleva 12.12)

Oppilaitoksissa on olemassa henkilökunnalle erilliset ohjeet, jotka ovat kohdistettu väkivallan uhreille ja uhkailun kohteeksi joutuneille. Asiasta muun muassa ilmoitetaan esimiehelle ja työsuojeluun. Lisäksi otetaan yhteyttä oppilaan huoltajaan. Tämä on siis tilanne Helsingissä. Pääkaupungin tilanne heijastaa kuitenkin hyvin koko maan tilannetta. (Kaleva 12.12)

1.3 Oma kiinnostukseni aiheeseen

Oma mielenkiintoni aiheeseen johtuu siitä, että olen toiminut ala-asteikäisten lasten kanssa jo pitkään. Olen työskennellyt sijaisena eri kouluissa. Lisäksi harrastan vapaaajalla partiota. Nykyisin työskentelen koulunkäyntiavustajana ja iltapäiväkerhon ohjaajana harjaantumisloukkalaisille. Olen huomannut, että jollain lapsista on taipumusta käyttäytyä aggressiivisesti, jopa väkivaltaisesti opettajia ja avustajia kohtaan. Itse en ole vielä mitään suurempaa väkivaltaa lasten taholta kokenut, mutta olen nähnyt ja kuullut aika uhkaavankin kuuluisista tilanteista.

Uhkaavien ja väkivaltaisten tilanteiden hallinta ja jälkihoito edellyttävät ennakolta määritettyjä toimintaohjeita sekä kaikkien työntekijöiden perehdyttämistä aiheeseen. Itse en saanut nykyiseen työhöni perehdytystä, miten tällaisessa väkivaltatilanteessa toimitaan. En tiennyt, onko väkivaltatilanteita varten tehty omaa ohjeistusta.

Ajattelin, että olisi tarpeellista selvittää, onko siinä koulussa jossa tein sijaisuuksia, uhkaavia ja väkivaltaisia tilanteita varten ohjeistus. Selvitin asiaa ensin muutamilta koulun henkilökuntaan kuuluvilta ja lopulta myös koulun rehtorilta. Sain selville, että jonkinlaista ohjeistusta on kuulemma olemassa, mutta asian tarkempi selvittäminen voisi olla hyödyllistä. Keskustelujen jälkeen pyysin rehtorilta luvan opinnäytetyöni tekemiseen aiheesta. Hän kiinnostui aiheestani ja antoi luvan sen tekemiseen.

Koen tarpeelliseksi oman ja työkavereideni työturvallisuuden kehittämisen. On todella ahdistavaa olla tilanteessa, jossa joku lapsi esimerkiksi potkii sinua etkä tiedä, mitä voit tai saat tehdä tai miten tilanteen jälkeen tulisi toimia. Oman opinnäytetyöni yksi tarkoitus onkin vaikuttaa siihen, että koulun ohjeistus ja toimintatavat olisivat mahdollisimman selkeitä. Minua motivoi myös se, että voin luultavasti hyödyntää työni tuloksia myös partiojohtajana toimiessani vapaa-ajalla.

2 Olemassa oleva yleinen ohjeistus väkivaltatilanteisiin

Opettajien työsuojeluun ja heidän kokemaansa väkivaltaan on puututtu. Opettajien ammattijärjestö (OAJ) teki selvityksen koulujen työrauhasta vuonna 2012. Siinä 71 prosenttia vastaajista koki, että työrauha on huonolla tolalla ja oppilaiden aggressiiviset purkaukset päivittäisiä ongelmia. Näiden saatujen tulosten perusteella OAJ:ssä havaittiin ongelman suuruus ja ruvettiin toimiin. (Opettaja.fi)

OAJ järjestää aiheesta koulutusta työsuojeluvaltuutetuille. Koulutuksissa korostetaan, että opettajaan kohdistuneet uhkailut ja väkivallanteot on aina syytä dokumentoida. OAJ:n selvitys väkivaltatilanteiden ilmoitusmenettelyistä paljasti, että seuranta kunnissa on epätasaista ja osa järjestelmistä on liian työllistäviä arkityössä toteuttaviksi. Myös läheltä piti -tilanteiden yhteinen analysointi jää monessa koulussa puutteelliseksi. Työsuojelutiedotteissa ohjeistetaan työsuojeluvaltuutettuja ja päälliköitä siitä, miten uhkaavia tilanteita ennakoidaan ja hallitaan. (Opettaja.fi)

OAJ tarjoaa opettajille myös monenlaista vuorovaikutuskoulutusta, jossa heitä opetaan hallitsemaan ja rauhoittamaan haastavia ja uhkaavia tilanteita. Kuitenkin olisi ensiarvoisen tärkeää saada työnteon perusasiat ensin kuntoon. Näitä ovat mielestäni organisoinnin puutteet ja puutteelliset henkilöresurssit. (Opettaja.fi)

3 Kohdekoulun omat ohjeet

Opinnäytetyöni kohteena olevassa koulussa on käytössä Helsingin kaupungin opetusviraston työsuojelupakki. Se on sähköinen järjestelmä, jossa on lomakkeita, joihin väkivallan kohteeksi joutunut työntekijä käy täyttämässä tiedot tapahtumasta. Periaat-

teessa tämä pitäisi tehdä jokaisen yksittäisen väkivaltatapauksen jälkeen. Käytännössä jokaista pientä läpsäisyä ei kuitenkaan merkitä järjestelmään, sillä siitä on kohtuuttomasti vaivaa tapahtuman vakavuuteen nähden. Kuitenkin jatkuvat pienet väkivaltateot ja vakavammat jutut tulisi merkitä aina järjestelmään.

Työsuojelupakin lisäksi koulussa ja sen iltapäiväkerhoissa on turvallisuussuunnitelmat, joissa käsitellään väkivaltatilanteita. Kaiken kaikkiaan ne ovat kuitenkin varsin yleisluonteisia eikä niistä saa kovin tarkkoja ohjeita yksittäisessä väkivaltatilanteessa toimimiseksi. Iltapäiväkerhoissa on tämän yleisen turvallisuussuunnitelman lisäksi tehty jokaisesta lapsesta profiili, josta näkyy, miten juuri kyseisen oppilaan kanssa pitää toimia. Nämä ohjeet näytetään kyllä myös sijaisille ja uusille työntekijöille, mutta niiden sisäistämiseen ei ole oikein aikaa.

Kohdekoulussani on siis lähtökohtaisesti varsin hyvät ohjeet ja menetelmät väkivaltatilanteissa toimimiseen sekä niistä ilmoittamiseen. Suurin ongelma on se, että muiden työkiireiden keskellä niiden käyttämiseen ei riitä aikaa ja intoa.

4 Kohteen esittely

Sain luvan opinnäytetyöni tekemiseen sillä ehdolla, etten työssäni julkaise mitään nimiä tai henkilötietoja. Näin ollen en saa kertoa, mitä koulua opinnäytetyöni käsittelee. En myöskään saa paljastaa kohteena olevien työntekijöiden henkilöllisyyksiä tai mitään, mistä heidät voisi tunnistaa. Luonnollisesti myöskään aggressiivisesti käyttäytyvien lasten nimiä ei tässä työssä mainita. Toki minua itseäni koskee tässä asiassa vaitiolovelvollisuus jo työnikin puolesta. Pysin kuitenkin esittelemään kohteenani olevan koulun mahdollisimman hyvin paljastamatta kuitenkaan liikaa tietoja.

Opinnäytetyöni kohteena oleva koulu sijaitsee pääkaupunkiseudulla. Siellä on normaaliluokat 1.-6. sekä kolme pienluokkaa (erityisluokkaa). Oppilaita kyseisessä koulussa on noin 230. Opinnäytetyöni kohdistuu ainoastaan kolmeen pienluokkaan, niiden opettajiin ja avustajiin sekä muihin kyseisten luokkien oppilaiden kanssa työskenteleviin henkilöihin.

Noissa kolmessa pienluokassa on noin kolmekymmentä oppilasta. Opettajia on aina yksi luokkaa kohti. Avustajia on puolestaan oppilaista riippuen kahdesta neljään

luokkaa kohti. Yhteensä noissa kolmessa luokassa työskentelee siis noin kymmenen henkilöä. Tarkempaa tietoa avustajien määrästä en saa paljastaa.

Näiden henkilöiden lisäksi pienluokkien oppilaiden kanssa työskentelee muutama muu ihminen, esimerkiksi puheterapeutti ja erityisaineita opettavat opettajat. He eivät ole näiden oppilaiden kanssa tekemisissä päivittäin, mutta säännöllisesti, ja saattavat näin ollen joutua oppilaiden väkivaltaisen käytöksen kohteeksi. Nämä lisähenkilöt nostavat tutkittavien henkilöiden määrää muutamalla.

Pienluokkalaiset ovat koulussa aamupäivät. Kun koulu päättyy puolen päivän aikoihin, niin lapset siirtyvät iltapäiväkerhoihin. Niitä on luokkien tavoin kolme. Niissä on samat lapset kuin pienluokissa ja myös näiden luokkien avustajat työskentelevät tietyissä vuoroissa näissä iltapäiväkerhoissa iltapäiväkerhon ohjaajina. Kerhoryhmien kokoonpanot ovat kuitenkin poikkeavat luokkiin nähden. Samalla luokalla olevat lapset eivät välttämättä ole samassa iltapäiväkerhoryhmässä.

Iltapäiväkerhoissa työskentelee pari sellaista työntekijää, jotka eivät ole luokissa olleenkaan, vaan ainoastaan kerhoissa. Nämä henkilöt kuuluvat luonnollisesti tutkimukseni piiriin, sillä he työskentelevät päivittäin kyseisen koulun pienluokkien oppilaiden kanssa. Kun mukaan lasketaan iltapäiväkerhojen työntekijät, niin opinnäytetyöni kyselyyn osallistui vähän alle kaksikymmentä henkeä. Itse en ole töissä kyseisessä koulussa vakituisesti. Olen kuitenkin tehnyt siellä viikoittain sijaisuuksia tutkimuksen kohteena olevissa pienluokissa ja iltapäiväkerhoissa. Minulla on tutkimuksessa ollut kaksiosainen rooli. Tutkimuksen tekijän roolin lisäksi olen ollut myös yksi vastaajista.

5 Kyselytutkimuksen tekeminen

Kysely- eli survey-tutkimuksen tarkoituksena on saada koottua tietyn kriteerein valitulta joukolta vastauksia tiettyihin kysymyksiin. Nämä kysymykset ovat luonnollisesti samat kaikille vastaajille. Kyselytutkimuksella tarkoitetaan yleensä sitä, että kyselyyn vastaa suurehko ja tarkasti rajattu joukko ihmisiä. Yleensä siihen liittyy vielä se, että tutkija käyttää kyselymenetelmää. Tavallisimmin tutkimuksen kohteena on jokin tietty kohderyhmä. Tässä tapauksessa tietyn koulun tiettyjen oppilaiden kanssa työskentelevät ihmiset.

Kohderyhmä on normaalisti tällaisessa tutkimuksessa varsin suuri. Vaikka kyselyni kohderyhmä oli pieni (15 henkilöä), antaa se silti riittävän kattavan kuvan kyseisten pienluokkien ja ryhmien tilanteesta, sillä vastausprosentti kyselyyni oli tasan sata. (Ylemmän AMK- tutkinnon metodifoorumi)

Koska kyselytutkimuksessa käytetään tavallisimmin kyselylomaketta, joudutaan miettimään tarkoin kyselyyn liittyvien muuttujien määrää ja sisältöä. Kyselyn kohteena olevien henkilöiden on pystyttävä vastaamaan jokaiseen kysymykseen yksiselitteisesti ja empimättä. Tämän takia kysymysten tulee olla huolella mietittyjä ja selkeitä. Syvällisemmän kokonaiskuvan saamiseksi käytin kyselyssäni sekä avoimia - että vaihtoehtokysymyksiä. (Ylemmän AMK- tutkinnon metodifoorumi)

5.1 Kyselytutkimukseni suunnittelu

Kun kyselylomaketta suunnitellaan, se kannattaa tehdä yhteistyössä kohderyhmän edustajien kanssa. Kysymyksiä ei saa olla liikaa, jotta vastaajat eivät kyllästy. Varsinkin avoimien kysymysten määrä kannattaa pitää varsin pienenä. Lopullinen kyselylomake kannattaa pitää niin lyhyenä, yksinkertaisena ja suoraviivaisena kuin mahdollista. Liian monimutkaiset, raskaat ja vaikeaselkoiset lomakkeet pelottavat monia vastaajia ja nämä vastaavat huonosti. Minä näytin lomakkeeni muutamalle kohderyhmään kuuluvalla henkilölle ennen kuin laitoin sen jakoon, jotta pystyin korjaamaan epäselvät ja huonot kysymykset.

Lomakkeeseen liitetään vastaajien henkilöllisyyttä koskevia tietoja vain siinä määrin kuin niitä todella tarvitaan vastausten analysoinnissa. Minun kyselyssäni vastaajilta kysyttiin henkilötiedoista vain ikä, sukupuoli ja se, kuinka pitkään henkilö on työskennellyt tutkimuksen kohteena olevassa koulussa. Näitä tietoja tarvittiin, jotta pystyin selvittämään, vaikuttaako ikä, työuran pituus ja sukupuoli siihen, miten paljon väkivaltaa kohdehenkilöt työssään kokevat. Muut henkilötiedot olivat tutkimuksen kannalta epäoleellisia eikä niitä siitä syystä kerätty. Merkittävä syy muiden tietojen keräämättä jättämiseen oli tutkimuslupaani liittyvä ehto siitä, että vastaajien nimiä ei saa paljastaa.

5.2 Kyselytutkimuksen menetelmiä

Nominaalisasteikkoa käytettäessä vastaaja valitsee jonkin hänelle sopivan vaihtoehdon useista mahdollisuuksista. Vaihtoehdoista ei mitään voida pitää toisen edellä olevana. Asteikkoja valittaessa on tärkeää pohtia, kuinka monta vaihtoehtoa vastajalle on järkevää antaa. (Erätuuli, M. & Leino, J. 1994. Kvantitatiiviset analyysimenetelmät ihmistieteissä. Helsinki: Kirjayhtymä)

Itse päädyin käyttämään tutkimuksessani nominaaliasteikkoa. Asteikko oli jaettu kuuteen osaan. Kuusiosainen asteikko mahdollisti sen, että skaalasta saatiin riittävän suuri hajonnan aikaan saamiseksi, mutta vaihtoehtoja ei silti ollut liikaa.

Järjestysasteikkoa käytettäessä pyydetään vastaajia asettamaan asioita tai henkilöitä järjestykseen jonkin kriteerin mukaan. Tätä menetelmää en käyttänyt omassa tutkimuksessani, mutta muuten sen käyttö on yleistä. (Erätuuli, M. & Leino, J. 1994. Kvantitatiiviset analyysimenetelmät ihmistieteissä. Helsinki: Kirjayhtymä)

5.3 Kyselyaineiston analysointi

Kun aineisto on koottu, seuraa sen muokkaaminen siihen kuntoon, että sen analysointi voi alkaa. Ensiksi aineisto on tarkistettava, jolloin poistetaan mahdolliset virheelliset vastaukset ja kokonaan puutteelliset lomakkeet. Aineistoa tarkistettaessa on kiinnitettävä huomiota erityisesti seuraaviin seikkoihin:

- 1) *Täydellisyys*: Onko jokaiseen kysymykseen saatu vastaus? Puuttuville vastauksille voi joskus saada tukea lomakkeen muista kysymyksistä, mutta yleensä nämä kohdat jäävät auki ja jos niitä on paljon, puuttuvat tiedot vaikeuttavat tulosten tulkintaa. (Anttila 2006)

Minun kyselyni täytti nämä vaatimukset, sillä lähes kaikkiin kysymyksiin saatiin vastaus. Ne kysymykset, joihin ei vastattu, olivat vapaaehtoisia, täydentäviä kysymyksiä.

- 2) *Täsmällisyys*: Tarkistetaan, onko kaikkiin kysymyksiin vastattu täsmällisesti. Joskus esiintyy huolimattomuutta ja väärinymmärrystäkin. Tämänkaltaiset huolimattomuudet vaikuttavat tulosten luotettavuuteen. (Anttila 2006)

Saamissani vastauksissa huolimattomuutta ei esiintynyt. Kaikki vastaajat olivat vastanneet täsmällisesti kyselyni kysymyksiin.

- 3) *Yhtenäisyys*: tarkistetaan, ovatko kaikki ymmärtäneet ja tulkinneet kysymykset ja annetut ohjeet samalla tavalla. Aineistossa olevat virheelliset ja väärinymmärretyt vastaukset osoittavat, ettei kyselyä ole suunniteltu ja toteutettu riittävän huolellisesti ja rehellisesti toimiva tutkija toteaa sen raportissaan. (Anttila 2006)

Omassa tutkimuksessani aivan kaikki vastaajat eivät olleet ymmärtäneet kysymyksiä kaikkia samalla tavalla. Pääsääntöisesti näin kuitenkin oli, joten vastaukset kyselyyni olivat varsin yhtenäisiä.

Kun tutkimusaineisto on koottu ja palautetut vastaukset on tarkistettu ja koodattu, jatketaan analyysiä erilaisin tilastollisin menetelmin. Kyselyaineistot hankitaan analysoitaviksi ja tulkittaviksi eikä pelkkien vastausten katsota riittävän johtopäätösten tekemiseen. Asteikkojen käyttö tekee mahdolliseksi vastausten analysoinnin vaativilakin tilastollisilla menetelmillä. Suositeltavaa on, että koska määrällinen aineisto yleensäkin käsitellään tietokoneavusteisesti, annetaan koneen laskea ainakin t-testi tai keskiarvotesti (khin neliö) ryhmien välisten erojen tai yksilötason kaikkien vastausten asteikoista tai kaikkien vastaajien yhteenlaskettujen asteikkojen keskiarvoista. (Anttila 2006)

Tässä työssä ei otannan (15 henkilöä) ja käsiteltävän aineiston pienen määrän takia ollut tarpeen käyttää kovin monimutkaisia menetelmiä aineiston analysointiin. Yksinkertaiset menetelmät mahdollistivat itse kyselyyn keskittymisen, eikä aikaa mennyt uusien ja monimutkaisten menetelmien opetteluun. Laajemmissa ja monimutkaisemmissa kyselyissä tietojärjestelmien ja eri vertailumenetelmien käyttö on kuitenkin välttämätöntä.

6 Kyselyn tulosten analysointi

Tekemäni kysely sai kohdekoulussani hyvän vastaanoton. Siihen vastaaminen nähtiin tarpeelliseksi ja tärkeäksi. Sain vastauksen yhtä vaille kaikilta haluamiltani henkilöiltä. Kysymykseni olivat ilmeisesti hyvin laaditut, sillä kaikki olivat ymmärtäneet kysymykset oikein ja kaikki vastaukset palvelivat tarkoitusta. Luonnollisesti vastauksien pituuksissa ja tyyleissä oli eroja, mutta kaikki olivat selkeästi ymmärtäneet, mitä milläkin kysymyksellä tarkoitin. Seuraavissa kappaleissa olen erotellut ja analysoinut kyselyn tuloksia teemoittain.

6.1 Vastajaat

Kuten jo totesin, kyselyni saavutti todella hyvin, haluamani ihmiset. Viisitoista henkilöä vastasi kyselyyni. He olivat yhtä vaille kaikki naisia, joten sukupuolien välistä eroa väkivallan kohteeksi joutumisesta en pysty tällä tutkimuksella selvittämään.

Kyselyyn vastaajat olivat iältään noin 20-60 vuotiaita, joten sain varsin laajan vertailupohjan tutkimukselleni. Iän lisäksi myös työkokemus sekä kohdekoulussani, että lasten parissa muualla vaihtelivat suuresti. Siltäkin osin sain siis varsin laajaa vertailupohjaa tutkimusta varten. Vastajaat edustivat myös kattavasti pienluokkien ja ilta-päiväkerhojen työntekijöiden virkarakennetta. Heidän lisäksi sain vastauksen kahdelta muulta säännöllisesti pienluokkien oppilaiden kanssa työskentelevältä.

Kyselyn tulokset olivatkin sitten mielenkiintoisia. Vastauksia analysoidessani kävi nimittäin ilmi, etteivät ikä ja työvuodet vaikuttaneet kohdekoulussani siihen, miten usein pienluokkien työntekijät kokivat työssään väkivaltaa tai sen uhkaa. Nuoret ja kokeneemmat työntekijät olivat vastausten perusteella kokeneet epätasaisesti väkivaltaa. Pohdin selitystä tälle asialle ja päädyin seuraaviin päätelmiin.

Ensinnäkin erot saattavat selittyä sillä, että ihmiset kokevat erilaisia asioita väkivalaksi. Itse en esimerkiksi jokaista pikku läpsäisyä tai tönäisyä laske väkivallaksi. Joku toinen saattaa niin tehdä. Kyselyssäni ei nimittäin kysytty mitään väkivallan tasoista.

Lasten erilaisuus on toinen syy samaa ikäryhmää edustavien henkilöiden vastausten välisiin eroihin. Pienluokkia on kolme, joissa on hyvin erilaisia oppilaita. Tietyt heistä

saattavat käyttäytyä väkivaltaisesti ketä tahansa ihmistä kohtaan. Osa puolestaan keskittää aggressionsa vain tiettyihin työntekijöihin ja loput eivät ole väkivaltaisia koskaan. Myös päivien välillä on eroa lasten käytöksessä. Toisilla on huonoja päiviä useammin kuin toisilla.

Oppilas- ja luokkakohtaiset erot ovatkin mielestäni suurin selittävä tekijä mainitun kaltaisille tutkimustuloksille. Kohdekoulussani kun ei valita luokkien henkilöstöä iän tai työkokemuksen mukaan, niin että tietyssä luokassa työskentelee vain tietyn ikäisiä ihmisiä. Kyselyssäni ei ollut kysymystä siitä, missä kolmesta pienluokasta vastaaja työskentelee. Tällaisella kysymyksellä luokkakohtaiset erot olisivat selvinneet. Anonymiteetin säilymisen takia tämäntyyppistä kysymystä ei kuitenkaan voinut tehdä.

6.2 Väkivallan muodot ja yleisyys

Yksi tärkeimmistä asioista, joita pyrin kyselylläni selvittämään, oli se, miten yleistä väkivalta on ja minkälaista väkivaltaa kohdekoulussani esiintyy. Jokainen kyselyyn vastannut oli kokenut jonkinlaista väkivaltaa tai sen uhkaa työssään. Määrät toki vaihtelivat. Vastausten perusteella kävi kuitenkin ilmi, että väkivalta on säännöllistä ja ainakin viikoittain toistuvaa, joissain tapauksissa jopa päivittäistä. Kaikki vastaajat pitivät väkivaltaa myös vakavana asiana.

Vastuksiin vaikutti suuresti se, miten vastaajat väkivallan tulkitsivat. Kaikista vastauksista näki, että kohdekouluni pienluokissa on muutama oppilas, jotka käyttäytyvät väkivaltaisesti. Luvut näiden oppilaiden lukumäärän välillä vaihtelivat hiukan, mutta tähän vaikutti jälleen vastaajien omat tulkinnat. Selvää on kuitenkin se, että koulussa on muutama jatkuvasti väkivaltaisesti käyttäytyvä oppilas. Se, missä luokassa nämä oppilaat olivat, ei selvinnyt kyselystä. Väkivaltaiset oppilaat vaikuttivat suoraan siihen, miten usein tietyt työntekijät kokivat väkivaltaa tai sen uhkaa.

Kohdekouluni pienluokkien oppilaiden käyttämä väkivalta ilmeni monella tavalla. Vastausten perusteella väkivalta oli oikeastaan kokonaan ala-asteikäisille tyyppistä tönimistä, potkimista ja lyömistä, mutta myös esimerkiksi raapimista, puremista ja esineillä lyömistä. Yleensä tämäntyyppinen väkivalta ei aiheuta vammoja tai ne ovat hyvin lieviä. Erityisesti puremisesta on kuitenkin tullut myös vakavampia vammoja.

Henkinen väkivalta kuten haukkuminen oli myös yleistä. Luonnollisesti oppilaan haukkujen ja kiroilun kohteeksi joutuminen ei ole mukavaa, mutta kovin rumasti pienluokkien oppilaat eivät osanneet työntekijöitä haukkua. Poikkeuksia toki oli, mutta aika vähän. Toki haukkuminen ja muu henkinen väkivalta ovat ongelmia, joihin pitää pyrkiä puuttumaan. Henkinen väkivalta ei kuitenkaan ollut yhtä iso ongelma kuin fyysinen väkivalta. Kaikissa vastauksissa uhkaavimpina pidettiin tapauksia, joissa oppilas puree sekä niitä, joissa tämä heittää tai lyö jollain esineellä. Näiden tilanteiden sattuessa myös vammat olivat pahimmat.

6.3 Haittavaikutukset

Oppilaiden väkivaltainen tai uhkaava käytös aiheutti kohdekoulussani monia ongelmia. On selvää, että fyysisestä väkivallasta voi tulla esimerkiksi haavoja ja ruhjeita. Ne ovat vakava asia, jotka saattavat huonoimmassa tapauksissa olla todella vaarallisia ja aiheuttaa sairaslomia sekä muita poissaoloja. Jatkuva väkivallan uhriksi joutuminen tai sen uhka aiheuttavat pelkoa ja ahdistusta. Nämä puolestaan vähentävät työssä viihtymistä ja motivaatiota. Niiden puute heikentää työilmapiiriä ja muutenkin työnteon määrää ja laatua.

Vaikka henkinen väkivalta ei ollut kohdekoulussani yhtä iso ongelma kuin fyysinen väkivalta, niin kyllä sekin aiheutti paljon haittoja. Jatkuva haukkuminen saattaa heikentää työntekijöiden itsetuntoa ja motivaatioita. Nämä taas edelleen vaikuttavat työssä viihtymiseen ja työtehoon. Niiden heikentyminen vaikuttaa negatiivisesti koko työyhteisöön. Kaikki kyselyyn vastanneet pitivät sekä fyysistä että henkistä väkivaltaa vakavana asiana ja siihen puuttumista tärkeänä.

Ilman henkisiä ja fyysisiä vammojakin väkivalta vaikuttaa heikentävästi työtehoon ja ilmapiiriin. On ihan selvä asia, että jos henkilökunta joutuu jatkuvasti puuttumaan jonkun oppilaan väkivaltaiseen käytökseen ja tehostetusti valvomaan tätä, on se pois muille oppilaille annettavasta ajasta ja opetuksesta. Muutenkin väkivalta koulussa sotkee koulutyöskentelyä, sillä kouluun kuulumaton käytös vie huomion opettamiselta ja oppimiselta. Lisäksi väkivalta tai sillä uhkaaminen aiheuttavat oppilaissa levottomuutta ja turhautumista sekä väsymystä henkilökunnassa. Väkivaltainen lapsi saat-

taa myös pelottaa muita tai huonoimmassa tapauksessa, hänen huono esimerkkinsä aiheuttaa muissakin lapsissa väkivaltaista käytöstä.

7 Toimenpiteet

Kuten työni alussa mainitsin, kohdekoulullani on olemassa kirjalliset ohjeet väkivaltilanteiden varalle sekä niistä raportointiin. Kyselyn vastausten perusteella kävi kuitenkin ilmi, että kaikki eivät ole niitä nähneet. Osa ei ole muilta kiireiltään ehtinyt, viitsinyt tai muistanut niihin tutustua. Huolestuttavinta lienee se, että muutama vastaaja ei edes tiennyt niiden olemassa olosta.

Toinen merkittävä puute liittyy ohjeistuksen löydettävyyteen. Suurin osa tiesi, että sellaiset on jossain olemassa, mutta he eivät tieneet, mistä ne löytyvät. Ohjeet itsessään olivat ihan hyvät ja käyttökelpoiset. Kyselyn perusteella ongelma on pikemminkin väkivaltilanteiden hallintatyökalujen käyttöön liittyvästä ja sen tärkeydestä kertovan tiedon puutteesta kuin työkaluista itsestään.

Kyselyni lopussa kysyttiin tämältyyppisen kyselyn ja asian käsittelyn tarpeellisuutta. Jokainen vastaajista piti kyselyä ja asiaa tärkeänä. Lisäksi todettiin, että asialle tehdään jotain. Olenkin ehdottanut kohdekouluni rehtorille, että ohjeita siitä, mistä väkivaltilanteiden hallintaan käytettävät työkalut löytyvät selkeytetään. Olisi myös todella tärkeää, että kaikille työntekijöille tehtäisiin selväksi, miksi väkivaltilanteiden hallintaan tarkoitettujen työkalujen käyttäminen on tärkeää. Työntekijöiden keskuuteen olisi siis hyvä luoda kannustava ilmapiiri väkivaltilanteiden hoitamiseen ohjeiden mukaisesti. Väkivaltilanteista ja väkivallalla uhkaamisesta tulee aina tehdä myös tarvittavat ilmoitukset.. Erityisen tärkeää on perehdyttää uudet työntekijät ja sijaiset väkivaltilanteiden koskeviin ohjeisiin, toimintatapoihin ja niiden jälki-toimiin. Toivon ja uskon, että valmiin opinnäytetyöni luovuttaminen rehtorille edesauttaa tätä kehitystä.

8 Yhteenveto

Opinnäytetyöni kohteena olevassa koulussa pienluokkien oppilaiden kanssa työskentelevät joutuvat kokemaan työssään säännöllisesti sekä henkistä että fyysistä väkival-

taa. Ongelmat johtuvat pääsääntöisesti yksittäisistä oppilaista. Tästä syystä se, miten usein työntekijä kohtaa työssään väkivaltaa tai sen uhkaa ei johdu heidän iästään tai sukupuolestaan vaan siitä keiden lasten kanssa he työskentelevät.

Ohjeet väkivaltatilanteissa toimimiseen ja niiden jälkihoitoon ovat olemassa, mutta niitä ei juurikaan käytetä. Olen kuitenkin ilokseni huomannut, että sinä aikana kun tein ja kirjoitin opinnäytetyötäni, tapahtui asiassa positiivista kehitystä. Ainakin väkivaltatapauksista ilmoittaminen yleistyi.. Toivottavasti tämä tutkimus sai ja saa aikaan lisää positiivista kehitystä. Valitettavasti väkivaltaiseen käytökseen se ei vaikuta, sen hallintaan kylläkin.

Liitteet 1.

Käytetty kyselylomake

sukupuoli: _____ Ikä: _____

Kuinka kauan olet ollut töissä tässä koulussa:

Entä opetustehtävissä muualla:

1. Oletko? opettaja / avustaja / iltapäiväkerhon työntekijä / sijainen / muu
2. Miten usein olet töissä kokenut väkivaltaa lasten taholta tässä koulussa?
 - 1) *en koskaan* 2) *kerran vuodessa tai harvemmin* 3) *muutaman kerran vuodessa* 4) *kuukausittain* 5) *viikoittain* 6) *päivittäin*
3. Entä aiemmissa työtehtävissä?
 - 1) *en koskaan* 2) *kerran vuodessa tai harvemmin* 3) *muutaman kerran vuodessa* 4) *kuukausittain* 5) *viikoittain* 6) *päivittäin*
4. Jos olet kokenut väkivaltaa, niin minkälaista se oli (esimerkiksi raapiminen, läpsiminen, pureminen, potkiminen, lyöminen, töniminen).
5. Ovatko oppilaat uhanneet sinua väkivallalla tässä koulussa? Miten usein?

- 1) *ei koskaan* 2) *kerran vuodessa tai harvemmin* 3) *muutaman kerran vuodessa* 4) *kuukausittain* 5) *viikoittain* 6) *päivittäin*

6. Jos ovat, niin millä tavalla?

7. Entä aiemmissa työtehtävissä?

8. Montako kertaa olet kokenut lasten taholta väkivaltaa sinä aikana kun olet työskennellyt tässä koulussa?

- 1) *0-1 kertaa* 2) *1-5 kertaa* 3) *5-10 kertaa* 4) *10-25 kertaa* 5) *25-50 kertaa* 6) *yli 50 kertaa*

9. Entä aiemmissa työtehtävissä?

- 1) *0-1 kertaa* 2) *1-5 kertaa* 3) *5-10 kertaa* 4) *10-25 kertaa* 5) *25-50 kertaa* 6) *yli 50 kertaa*

10. Mikäli olet työskennellyt jossain muussa koulussa kuin tässä, onko siellä ollut enemmän väkivaltilanteita tai niiden uhkaa kuin täällä?

kyllä / ei

11. Mistä arvelet sen johtuvan?

12. Montako lasta ryhmässäsi/luokassasi on?

13. Moniko Heistä käyttäytyy väkivaltaisesti?

Koulussanne on ohjeet, miten tulee toimia jos joutuu väkivallan kohteeksi.

14. Oletko nähnyt ne? *kyllä / en*

15. Ovatko ne toimivat ja selkeät? *kyllä / ei*

16. Jos eivät ole, niin miksi?

17. Kenen vastuulla on, että uusi työntekijä perehdytetään ohjeisiin?

18. Oletko toiminut ohjeiden mukaisesti mm. tehnyt kirjallisen ilmoituksen?

1) aina 2) lähes joka kerta 3) yleensä 4) harvoin 5) en koskaan

19. Mikäli et tee niin aina, niin mistä se johtuu?

20. Miten ohjeita tai muita väkivaltatilanteisiin liittyviä toimintatapoja voisi kehittää?

21. Mikäli olet joutunut väkivallan kohteeksi, mitä haittoja siitä on ollut henkisesti?

22. Entä fyysisesti?

23. Onko tämän tyyppinen selvitys mielestäsi tarpeellinen?

kyllä / ei

24. Miksi?

25. Mikä on mielestäsi suurin lapsista johtuva uhka tai vaara työtehtävissäsi?

26. Jotain muuta sanottavaa asiasta:

Lähteet:

<http://www.hel.fi/www/ojev/fi/>

http://www.ttk.fi/files/1983/Opettajiin_kohdistuva_hairinta.pdf

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/11209/URN_NBN_fi_jyu-2006312.pdf?sequence=1

<http://www.properuskoulu.net/2012/11/opettaja-vakivallan-kohtena.html>

http://www.oph.fi/download/124603_Opettajien_tyohyvinto.pdf

<http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12009/opettajiinkohdistuvahairintajavakivaltayleista.html>

<http://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/opettajaan-kohdistuva-vakivalta-etenkin-alaasteiden-ongelma/142005/>

<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2010/06/15/vaaralliset-lapset-kasikirjoitus>

<http://www.opettaja.fi/cs/Satellite?c=Page&pagename=OpettajaLehti%2FPage%2Fjuttusivu&cid=1351276519632&juttuID=1355755568320>

<http://herkules.oulu.fi/thesis/nbnfioulu-201406041664.pdf>

[Anttila, P. 2006. Tutkiva toiminta ja teos, ilmaisu, tekeminen. Hamina. Akatiimi](#)

[Cohen, L. & Manion, L. & Morrison, K. 2002, Research Methods in Education, London: Routledge Falmer](#)

[Jyrinki, E. 1976. Kysely ja haastattelu tutkimuksessa. Helsinki: Gaudeamus.](#)

[Lanz, A. 1993. Intervjumetodik. Lund: Studentlitteratur.](#)

[Erätuuli, M. & Leino, J. 1994. Kvantitatiiviset analyysimenetelmät ihmistieteissä. Helsinki: Kirjayhtymä.](#)

<http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojaksot/0709019/1193463890749/1193464131489/1194289345955/1194290010211.html>

Lauri Sundel: Työkaverina pelko- väkivaltatariskien ennakointi ja hallinta

Anttila, P. 2006. Tutkiva toiminta ja teos, ilmaisu, tekeminen. Hamina. Akatiimi

Cohen, L. & Manion, L. & Morrison, K. 2002, Research Methods in Education, London: Routledge Falmer

Jyrinki, E. 1976. Kysely ja haastattelu tutkimuksessa. Helsinki: Gaudeamus.

Lanz, A. 1993. Intervjumetodik. Lund: Studentlitteratur.

Erätuuli, M. & Leino, J. 1994. Kvantitatiiviset analyysimenetelmät ihmistieteissä. Helsinki: Kirjayhtymä.